

ANALIZA CONCEPTUALĂ A ROLULUI STATULUI ÎN SOCIETATEA CUNOAȘTERII – SOCIETATE BAZATĂ PE ACTIVITĂȚI DE INOVARE

Aurelia ȘUȘU-ȚURCAN,
dr. în economie, conferențiar universitar, AȘM

Abstract: In the new economy and knowledge society requires a rethink of theory of factors of production. Knowledge, unlike labor, land and capital is an asset that appreciates the extent of use. Each country depends on increasingly more knowledge-patents, skills, technologies, information which in turn may include innovations. Innovations have the most durable effect on national economy development, because they influence the position of national economy on the global market, they increase quality of life, and new job places. Efficient management of innovation activity is impossible only with market mechanisms without state participation, whose involvement in this process is done through state innovational policy.

In Moldova, innovations are at a low stage of implementation, financing and supporting their development and promoting in the national economy, because of many factors that don't favor this process. This situation causes Republic of Moldova to remain an underdeveloped economically state. But despite this situation, Moldova has a chance to prevail in the world, as a prosperous country, if the government will manage efficiently and stimulate the innovation activity in the private sector to carry out their activities to produce high quality products that can compete with foreign ones, for example with European products.

În ultimele decenii, a avut loc un proces continuu de glisare în economia mondială de la dezvoltarea bazată pe factori tradiționali (resurse materiale, muncă și capital) la una bazată pe cunoaștere, în care bunurile intangibile precum educația, cunoștințele tehnologice, inovațiile, managementul informației devin factorii principali ai creșterii economice, contribuind la intensificarea productivității factorilor tradiționali de producție, a căror contribuție cantitativă devine secundară.

Combinăția dintre revoluția cunoașterii și globalizare oferă statelor în curs de dezvoltare o șansă de progres rapid, prin absorbția, odată cu investițiile atrase de forța de muncă ieftină, a cunoștințelor și tehnologiilor străine, sporind astfel productivitatea internă. Pentru economiile dezvoltate, ce dispun de capacități înalte de cercetare și tehnologice, strategiile competitive se axează pe efortul de inovație internă ce permite specializarea în produse și servicii cu valoare adăugată mare, care fac sustenabil un nivel ridicat al salariilor. Știința și inovarea trebuie să fie direcționate spre soluționarea celor mai stringente probleme: dezvoltarea economiei, ocrotirea sănătății, securitatea demografică, alimentară, energetic și ecologică, valorificarea resurselor regenerabile și umane, prevenirea și diminuarea consecințelor calamităților naturale, elaborarea materialelor polifuncționale și a noilor tehnologii, salvagardare a patrimoniului [1].

Sistemul moldovenesc de cercetare-dezvoltare-inovare a traversat o perioadă extrem de dificilă după independență. Subfinanțarea și restructurarea întârziată nu au dat șansa de racordare la tendințele mondiale din știință și tehnologie, iar sectorul încă fragil al întreprinderilor din Republica Moldova (RM) nu a putut exercita o cerere reală pentru inovare. Practic izolat, sistemul de cercetare-dezvoltare s-a fragmentat, diferitele componente urmărind asigurarea supraviețuirii cu minimul de resurse existente, în principal prin finanțare publică, în cadrul unor subsisteme în bună măsură formale.

În aceste condiții, un obiectiv major pentru Republica Moldova îl reprezintă realizarea unui mediu economic dinamic și competitiv, capabil să asimileze și să dezvolte domenii de înaltă tehnologie și să răspundă la cerințele strategice de dezvoltare pe termen lung, în contextul evoluției la nivel global a economiei bazate pe cunoaștere. Din aceasta perspectivă, Republica Moldova ar trebui să fie direct interesată să dezvolte capacitatea și să mărească competitivitatea sistemului de cercetare-dezvoltare și inovare, asigurând la rândul său dezvoltarea pe plan intern a surselor de competență științifică și tehnică, precum și a creșterii gradului de asimilare, aplicare și dezvoltare a cunoștințelor.

În acest sens o creșterea și ameliorarea politicii din domeniul cercetare științifică și dezvoltare tehnologică presupune creșterea rolului cercetării în dezvoltarea și transferul în economie al tehnologiilor avansate pentru a asigura rolul competitiv al unor sectoare pe plan internațional. Nu există nici un fel de îndoială că transformările inovaționale pătrund în toate sferile activității economice și în funcționalitatea societății. În sistemul inovațional procesul ocupă un loc deosebit deoarece el constituie modalitatea de dezvoltare și realizare a inovațiilor, de aceea necesitatea reglementării activității inovaționale la nivel de stat apare ca un factor ce susține și stimulează procesul inovațional. Doar statul poate să creeze pentru toți condiții egale de concurență, să prevină pericolul războaielor informaționale, să orienteze activitatea informațională spre ridicarea standardului de viață al majorității populației. Statului îi aparțin institutele care efectuează cercetări fundamentale, majoritatea universităților precum și alte instituții din sfera educației, ocrotirii sănătății și culturii. De aici reiese influența majoră pe care o are statul asupra procesului de inovare [2, p. 98-107]. Gestionarea eficientă a activității de inovare este imposibilă doar cu ajutorul mecanismelor de piață fără participarea statului, a cărui implicare în acest proces se realizează prin intermediul politicii inovaționale de stat. Necesitatea dirijării publice a procesului inovațional este condiționată de următorii factori principali:

- creșterea rolului Progresul tehnico-științific (P.T.S.) ca forță motrice a

progresului economic, epuizarea posibilitatilor de asigurare a acestui progres doar pe seama consumului de noi resurse naturale și sporirii numărului de lucrători (o asemenea situație e deosebit de actuală pentru Republica Moldova). P.T.S. conditionează și mutațiile din structura sferei productive: degradarea și dispariția unor ramuri vechi, apariția și prosperarea altora noi;

- influența hotărătoare a P.T.S. asupra structurii instituționale și sociale a societății: dezvoltarea și diversificarea formelor de proprietate, apariția unor tipuri noi de organizații, modificarea structurii consumului și componentei populației ocupate, crearea locurilor de muncă care necesită o bună pregătire profesională și sporirea numerică a paturii mijlocii. Toate acestea, în ansamblu, determină, în mare măsură, stabilitatea socială, nivelul de cultură politică a societății;

- sporirea impactului P.T.S. asupra mediului, agravarea crizei economice în țările cu economie tranzitorie, pericolul încălzirii globale, secetelor, inundațiilor și altor calamități în urma evacuării în atmosfera a gazelor tehnogene, defrișărilor, poluării apelor subterane etc.

- creșterea dependenței economiei naționale, în special a întreprinderilor mici, și capacitatea acestora de a asimila inovațiile, de a se include activ în procesul colaborării tehnico-științifice internaționale, pentru a nu deveni anexe agrare ale statelor puternice; industrializate, cărora ulterior, să fie nevoite să le ruineze materie primă și bratele de lucru ieftine, inclusiv specialiști, ramași nesolicitați în propria țară;

- capacitatea inovațională, în condițiile actuale, asigură în mare măsură securitatea țării, rezistenței ei la impactul calamităților naturale, catastrofelor tehnogene, terorismului, folosirii noutăților științei în scopuri criminale, antisociale.

Politica inovațională de stat constituie un sistem de obiective, metode și forme de influență publică asupra procesului inovațional. Ea reprezintă o parte componentă a politicii economice a guvernului și include: politica inovațională generală, politica științifică, politica tehnică.

Politica inovațională generală contribuie la crearea unui mediu social-economic favorabil pentru inovații, dezvoltarea potențialului intelectual al populației, asigurarea condițiilor optime pentru inițiativa privată cu caracter de masă, liberă concurență, ridicarea statutului social al savanților, specialiștilor și inovatorilor din toate domeniile de activitate. Până și în perioadele de criză statul este dator de a crea condiții avantajoase pentru elita intelectuală și de a-i proteja, pentru ca aceștia să nu emigreze și să nu abandoneze activitatea inovațională.

Politica științifică a statului are de asemenea o importanță majoră pentru dezvoltarea activității inovaționale. Ea constă în stabilirea obiectivelor și direcțiilor principale ale dezvoltării științei și în determinarea mijloacelor de realizare a acestor obiective, în nemijlocita finanțare și organizare a cercetărilor fundamentale și a celor mai importante investigații aplicative prin intermediul academiilor, societăților, asociațiilor științifice și a fondurilor de cercetări fundamentale.

Politica tehnică a statului are ca scop stimularea cunoștințelor cu caracter aplicativ în diferite ramuri ale economiei precum și utilizarea prin toate mijloacele posibile a realizărilor științei și tehnicii. Ea prevede de asemenea și atragerea investițiilor locale și străine și plasarea lor în sfera de implementare a inovațiilor și a modernizării tehnice a producției.

Politica inovațională generală are un diapazon și o importanță mult mai mare decât politica științifică și cea tehnică cu care de multe ori este confundată. Ea contribuie nu numai la realizarea inovațiilor tehnologice și de producție, ci și a celor instituționale (dezvoltarea structurilor de piață, perfecționarea metodelor de dirijare a economiei și de reglementare a relațiilor dintre agenții economici), precum și a inovațiilor sociale (dezvoltarea societății civile, sistemelor de protecție socială, ocrotire a sănătății etc.).

Activitatea inovațională este reglementată de stat cu ajutorul mai multor instrumente de bază dintre care cel mai important este programul inovațional. El este elaborat de către stat cu scopul de a susține cele mai eficiente inovații capabile de aplicabilitate economică și industrială. Ca exemplu concret în acest sens servește programul tehnico-științific de stat, care prevede un complex de măsuri reciproc corelate după volumul de resurse, care trebuie să asigure realizarea inovațiilor cu concursul statului. Selectarea inovațiilor se face în funcție de importanța lor pentru reformele sociale, formarea noului regim tehnologic, ameliorarea ecologiei. Programele de stat sunt elaborate doar pentru direcțiile prioritare ale progresului tehnico-științific și tehnologiile care au o importanță deosebită și o implementare largă în economie. Astfel importanța statutului în cadrul procesului de susținere a implementării inovațiilor, crește odată cu dezvoltarea economiei acestuia și înaintarea lui pe arena internațională. [3, p. 74-101].

Cele mai importante funcții ale statului în domeniul dirijării procesului inovațional sunt:

1. acumularea în buget și fonduri speciale a mijloacelor destinate cercetărilor fundamentale și A.C.D.I. prioritare; acordarea de sprijin la acumularea mijloacelor pentru inovații în structurile nestatale; perfecționarea sistemului de organizare a finanțării inovațiilor de scară mare;
2. dezvoltarea bazei juridice a procesului inovațional, protecției drepturilor de proprietate intelectuală și industrială, inclusiv perfecționarea mecanismului de executare a legilor;
3. asigurarea cu cadre a procesului inovațional, inclusiv stabilirea standardelor de instruire, care să contribuie la dezvoltarea și consolidarea posibilității de autoperfecționare permanentă, a managementului inovațional, elaborarea programelor, care să îmbine în mod reușit cunoștințele fundamentale și de specialitate pe baza celor mai noi tehnologii informaționale, a sistemului de învățământ postuniversitar;
4. crearea și dezvoltarea infrastructurii inovaționale;
5. asigurarea instituțională a proceselor inovaționale pe calea cooperării raționale dintre Politici inovaționale (P.I.) publice, private, mixte și străine, reglementării transferurilor internaționale de inovații, susținerii dezvoltării micului business inovațional și necomercial, centrelor tehnico-științifice ale corporațiilor, repartizării raționale a potențialului inovațional pe regiuni;
6. alegerea justă a principalelor direcții (repere strategice) ale proceselor inovaționale, stabilirea (pe baza legii) criteriilor, restricțiilor și normativelor sociale și ecologice referitoare la implementarea inovațiilor;
7. coordonarea inovațiilor prioritare în funcție de scopul, resursele, termenele de realizare, modul de participare la ele a diverselor întreprinderi și organizații;
8. standardizarea marfurilor și serviciilor - stabilirea normelor, regulilor și caracteristicilor, care să asigure inofensivitatea producției și a lucrărilor pentru mediul înconjurător, viața, sănătatea și averea cetățenilor, compatibilitatea tehnică și informațională, precum, unitatea măsurărilor, economia resurselor, calitatea producției și lucrărilor, care să corespundă nivelului actual al științei și tehnicii. În baza acestora, se efectuează certificarea producției.

Alegerea direcțiilor prioritare ale dezvoltării tehnico-științifice stă la baza elaborării programelor tehnico-științifice și determinării formelor și metodelor de finanțare a proiectului inovațional. Ținând seama de experiența mondială, pot fi propuse următoarele criterii ale opțiunii priorităților. Caracterul "explosiv" al tehnologiei, rolul ei în constituirea noii formațiuni tehnologice a secolului XXI.

Un important instrument al politicii guvernamentale îl reprezintă programele inovaționale și balanțele tehnologice. Programul tehnico-științific de stat prevede un complex de măsuri reciproc corelate după volumul de resurse, termenele și componența echipei de lucru, care trebuie să asigure realizarea inovațiilor prioritare cu concursul statului. Selectarea acestor inovații se face în funcție de importanța lor pentru reformele

structurale și sociale, formarea noului regim tehnologic, ameliorarea ecologiei. Pentru gestionarea programului, beneficiarul public creează un consiliu științific, care este responsabil de alegerea celor mai raționale soluții tehnico-științifice și de punerea lor în practică, organizează desemnarea prin concurs a realizatorilor programului și expertiza rezultatelor obținute.

Programele de stat sunt elaborate doar pentru direcțiile prioritare ale P.T.S. și tehnologiile critice de o deosebită importanță și cu o sferă largă de implementare, dacă această problemă (din cauza dificultății coordonării, termenelor prea lungi de recuperare a investițiilor, riscului sporit etc.) nu poate fi soluționată într-un termen acceptabil numai prin eforturile investitorilor particulari, fără ajutorul statului. Programele complexe (cu destinație multiplă, având ca scop dezvoltarea întregii ramuri) și programele cu destinație specială (având ca scop soluționarea unei anumite probleme) joacă un rol mare în procesul de perfecționare a informaticii, C.A.I., și multor altor ramuri, atât a celor "noi", cât și a celor "vechi", tradiționale.

Un rol deosebit în procesul de realizare a politicii investiționale regionale îl joacă parcurile industriale, științifice, tehnologice, inovaționale.

În Moldova, potrivit Legii 1456-XII din 25.05.1993 "Cu privire la zonele pentru liberă inițiativă" și Regulamentului acestor zone, parcul este definit ca teritoriu cu autonomie economică față de în întregul spațiu vamal al țării, pe care se poate desfășura, în condiții privilegiate, activitatea de antreprenariat, inclusiv cu participarea capitalului străin.

Aceste parcuri sunt înființate în vederea accelerării elaborării și implementării cât mai ample a inovațiilor științifice și tehnologice naționale și străine, creării ramurilor sciențifico-saturate, păstrării și dezvoltării potențialului științific și tehnologic și capacității de export-import al țării, creării locurilor noi de muncă, atragerii în sfera științei a investițiilor străine și autohtone sub forme de tehnologii avansate, desfășurării activităților inovaționale și a altor activități în diverse ramuri ale economiei Republicii Moldova.

În Republica Moldova, sunt înființate câteva parcuri tehnologice, inclusiv pe teritoriul fostelor complexuri militar-industriale (C.M.I.), în spațiile de frontieră cu România și Ucraina etc. Însă, pentru a putea atrage cât mai mulți investitori, este nevoie de garantarea stabilității statutului acestor parcuri. Lichidarea în anii '90 a parcului "Expo-business - Chișinău" s-a soldat cu desfacerea multor contracte încheiate pe vremuri cu firme străine, fapt care a generat o înrăutățire vădită a climatului inovațional din țară.

Actualmente, în Moldova se organizează o serie de tehnoparcuri în cadrul întreprinderilor care dispun de spații de producție libere și de infrastructura necesară. Aceasta oferă noi posibilități pentru apariția noilor locuri de muncă și revitalizarea și modernizarea economiei regiunii.

Astăzi și în Republica Moldova se vorbește mult despre calea inovatoare de dezvoltare. S-a făcut însă deocamdată foarte puțin. Ne referim, în special, la dezvoltarea antreprenorial-inovațională, care este o expresie multidimensională a activității economice.

Din acest punct de vedere, rolul central în Republica Moldova îl joacă întreprinderile mici și mijlocii, care sunt mai ușor adaptabile la noile modificări și recunosc progresul științific și tehnologic ca fiind cel mai important factor al dezvoltării economice.

Întreprinderile inovatoare reprezintă, de regulă, niște afaceri private mici, constituite pentru a promova inovarea în ideea că fără utilizarea inovațiilor este practic imposibil de a crea produse competitive. Întreprinderile inovatoare mici și mijlocii sunt implicate în stadiile inițiale ale activității de inovare.

Experiența internațională a trasat că antreprenoriatul în domeniul inovării este componenta structurală cea mai dinamică a potențialului de inovare. Cum în perspectivă

Republica Moldova tinde să se integreze în Uniunea Europeană, antreprenoriatul inovațional trebuie sprijinit.

CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI:

1. Actualmente, devine necesară continuarea constituirii infrastructurii inovaționale. Realizarea scopului menționat este posibil numai în rezultatul desfășurării unei politici statale inovaționale active cu utilizarea în masă a diverselor pîrghii și instrumente. Sarcinile de bază, care stau în fața Republicii Moldova în procesul de formare a sistemului inovațional se deduce în primul rînd, în formarea unei baze normativ-juridice favorabile a activității inovaționale.

2. O importanță majoră în crearea infrastructurii inovaționale o are formarea elementului de infrastructură. În Republica Moldova este necesar de format un sistem efectiv de finanțare a activității inovaționale, atît din contul mijloacelor bugetare, cît și din contul mijloacelor extrabugetare.

3. Stimularea activității inovaționale în Republica Moldova impune utilizarea pe larg a scutirilor fiscale pentru participanții la procesul inovațional. La părerea autorului se impune micșorarea impozitului pe venit, coordonat cu nivelul activitate inovaționale al întreprinderii, ținînd cont de specificul ciclului inovațional.

4. Se impune elaborarea unui mecanism efectiv de asigurare informațională a activității inovaționale.

5. Este oportun sprijinul în formarea mecanismului de stimulare a activității inovaționale chiar la întreprinderi prin intermediul diverselor forme de recompense a lucrătorilor – inventatori astfel ca majorarea salariului, promovarea în funcție, premii speciale, decorații, scutiri, recompense sub formă de acțiuni ale firmei respective, plăți royalty etc.

6. Pe lîngă mijloacele bugetare, creditare proprii, un rol hotărîtor trebuie să-l aibă și mijloacele atrase, de rînd cu finanțarea venture [4].

Știința și inovarea trebuie să fie direcționate spre soluționarea celor mai stringente probleme: dezvoltarea economiei, ocrotirea sănătății, securitatea demografică, alimentară, energetic și ecologică, valorificarea resurselor regenerabile și umane, prevenirea și diminuarea consecințelor calamităților naturale, elaborarea materialelor polifuncționale și a noilor tehnologii, salvagardare a patrimoniului.

Urmărirea acestor obiective generale trebuie realizată în cadrul unei viziuni pe termen lung privind sistemul național de cercetare-dezvoltare-inovare și rolul acestuia în societate. Astfel, sistemul cercetare-dezvoltare-inovare va putea să devină motorul dezvoltării mediului cunoașterii din RM, fiind capabil să susțină performanța prin inovare în toate domeniile care contribuie la asigurarea bunăstării cetățenilor și totodată să atîngă excelența științifică recunoscută pe plan internațional. Pentru a răspunde acestei provocări, sistemul cercetare-dezvoltare-inovare trebuie să se caracterizeze prin deschiderea, în primul rînd către firmele ce își dezvoltă activitatea pe teritoriul RM, apoi către mediul științific internațional, nevoile societății și sistemului educațional prin:

Creșterea capacității instituționale: 1.Reducerea fragmentării sistemului de cercetare-dezvoltare-inovare prin stimularea colaborării și a participării la rețele naționale și internaționale; 2. Transformarea universităților și a institutelor publice de cercetare – dezvoltarea și transformarea acestor actori pe piața internațională a cunoașterii și creșterea capacității acestora de a colabora cu mediul privat; 3.Consolidarea rolului științei în societate prin comunicarea științei, promovarea eticii și egalității de șanse în cercetare, dezvoltarea de interfețe dedicate dialogului știință-societate.

Extînderea cooperării internaționale: 1. extinderea cooperării internaționale în programe și proiecte de cercetare; 2. o mai buna reprezentare a RM la nivel instituțional

și prin experții săi în instituții și organisme reprezentative cercetare-dezvoltare-inovare la nivel european și internațional; 3. participarea diasporei științifice moldovenești în proiecte de cercetare pentru a promova sectorul de cercetare – dezvoltare din RM precum și la evaluarea proiectelor, programelor și a politicilor. [5].

BIBLIOGRAFIE

1. Stratan, Alexandru. Perspectivele antreprenoriatului inovational in RM. - <http://www.akademos.asm.md/files/.pdf>
2. Ion, Petrescu., „Management inovațional” Sibiu 2006; pagina 98-107.
3. Eugen, Hrișcev., „Managementul inovațional” Chișinău 2001; pagina 74-101.
4. Sobor, Serghei. Proprietate intelectuală și mecanisme de soluționare. - http://www.cnaa.md/files/theses/2007/7033/serghei_sobor_abstract_ro.pdf
5. Țurcan, Aurica, Vieru, Corina Rolul statului în procesul inovațional conferința științifico-practică internațională a tinerilor cercetători “Dezvoltarea economiei bazate pe cunoaștere” IMI-Nova, 2010, pag. 152-156.